

Forfattergerningen er en øvelse i medmenneskelighed

ANNE SKOV THOMSEN

De fleste skrivende mennesker, jeg selv inklusive, skriver på en følelse af nødvendighed. Der er noget, der bestandig trænger sig på og må finde sit udtryk i det skriftlige. Det er på en gang lystfuldt og tvangspræget for mig. Lystfuldt, fordi det at skrive er forbundet med dyb meningsfuldhed og en befriende følelse af at være i mit rette element. Tvangspræget, fordi det er, som om jeg ikke er fuldt ud til stede i verden, uden at jeg forbinder mig med den og prøver at begribe den gennem det skrevne ord.

Sådan har jeg skrevet, siden jeg var barn: i lyst og nød. Men nu, hvor jeg er trådt ind i forfattergerningen for alvor med min første roman, mærker jeg også et ansvar indfinde sig. Et ansvar, som på ingen måde er nyt eller banebrydende i forfatter- eller i det hele taget i kunstnersammenhæng, men som sættes på spidsen af den tid, vi befinder os i, hvor verden står midt i endnu en teknologisk revolution i kraft af den accelererede udvikling af AI.

I den skotske forfatter Ali Smiths seneste roman *Glyf* har en kvinde ved navn Patricia, meget symptomatisk for vores tid, mistet sit job til AI. Hun var ansat på et PR-bureau, og hendes arbejde var at opdage brug af AI i kundernes webtekster og omskrive dem, så de lød mere menneskelige. Patricia er nu overflødiggjort, da en digital assistent, altså en AI-teknologi, menes at være bedre og mere effektiv til at udføre opgaven end hende.

I en diskussion med teenagedatteren Bill om fortræffelighederne ved AI siger datteren: "Du er bare sur på AI fordi du blev fyret." Hvortil Patricia svarer: "Det er jeg. Du har ret. Jeg er forurettet. Men ikke fordi jeg mistede mit job. Mere fordi at når maskiner begynder at bestemme over mennesker, over hvad der er menneskeligt, så vil jeg være til stede for at tjekke at alt, alle mulighederne for hvad det vil sige at være menneske, er til stede."

Og det er måske dét ansvar, der mere end nogensinde hviler på forfatterens skuldre i AI-teknologiens tidsalder: til stadighed at bore, grave sig ned i spørgsmålet

om, hvad det vil sige at være menneske. At skrive er at insistere på det menneskeliges udtømmelighed.

Det ligger meget i vores kultur at reducere mennesker til typer. Når vi går til jobsamtaler, udfylder vi personlighedstests, der skal kortlægge vores personlighedstræk: styrker, svagheder, samarbejdsevne, konflikthåndtering, mv. Også internettet flyder over af sjove tests, hvor man kan finde ud af, hvem af personerne man minder mest om i ens yndlings-tv-serie, eller hvilken dessert man er. Vi definerer os som henholdsvis introverte og ekstroverte. “Du kender typen”, som titlen på en podcast lyder, men kender vi også mennesket?

Når Pontoppidan omtaler forfattergerningen som “et Middel til Selvopdragelse”,¹ spejler jeg mig i det på den måde: som et imperativ om ikke at blive menneskeligt doven. Ikke være sig selv nok, ikke tro, man har regnet sine personer ud, at man kender dem til bunds, bedre end de kender sig selv, men nedbryde egne fordomme og forblive nysgerrig og åben over for personerne i al deres menneskelige utilregnelighed og uudgrundelighed.

Ofte taler forfattere om, hvordan teksten løber af med dem. Jeg kender det selv. På et tidspunkt i skriveprocessen tager noget andet over – kald det inspiration, kald det de kreative kræfter – og personerne i fortællingen får deres eget liv. Skriften kommer fra mig, men også fra noget uden for mig eller i hvert fald uden for min bevidste forestillingsevne. Men hvad helt præcis?

Det kreatives spil er mystisk og dragende, fordi det peger tilbage på forfatterens egen uudgrundelighed, men det kan ikke stå alene.

Indlevelsessevne er, med rette, et parameter, der ofte fremhæves som en dyd i boganmeldelser: forfatterens evne til at række ud over sine egne kropslige, intellektuelle, materielle og følelsesmæssige vilkår og sætte sig i en andens sted. De kreative kræfters egenrådige spil må ledsages af en vilje til at forstå sine karakterer, deres motiver og bevæggrunde. Og ikke bare vilje: Forfatteren må også udvise loyalitet og frem for alt medmenneskelighed i sin gerning og gøre et oprigtigt forsøg på at yde enhver skikkelse retfærdighed. Om det så betyder, at man må søge efter det menneskelige i det monstrøse, som eksempelvis Johannes Lilleør gør så overbevisende i romanen *Kannibalen* om den historiske person Armin Meiwes, der i 2001 parterede og spiste en anden mand.

Måske er netop medmenneskeligheden selve kernen i forfattergerningens selvopdragende væsen, fordi den rækker ud over værket og ind i læseren. Litteraturen forbinder os, den beskriver bogstavelig talt fællesmængden mellem mennesker, fordi læsningen kalder på læserens egen medmenneskelighed og indlevelse i det, der foregår på papiret.

1. I et brev 30. december 1929 skrev han til forfatteren Jørgen Bukdahl: “Om De kan forsvare den fremskudte Stilling, De har givet mig i Deres Bog, tør jeg ikke have nogen Mening om. Men jeg er naturligvis glad ved, at De så ypperligt har klarlagt Hensigten med mit Forfatterskab og forstået, at min hele Skribentvirksomhed først og fremmest har været mig et Middel til Selvopdragelse.”

Ali Smiths *Glyf* er en roman, der forholder sig til den dehumanisering, der finder sted i en krigshærget verden, hvor så mange mennesker er ofre for ubærlig lidelse og reduceres til rene hylstre, mens resten af verden vender det blinde øje til.

Patricia og hendes søster Petra bliver som børn indviet i en grim historie fra Første Verdenskrig om liget af en soldat, der var blevet tromlet flad af en kampvogn på en sydfransk vej og derpå efterladt til at tørre ind som en tom hud. Med barnets umiddelbare empati lever søstrene sig fuldkommen ind i den tragiske skæbne, og i deres sorg på dette medmenneskes vegne træder den fladmaste soldat ud af historiens anonymitet og får fylde. For da pigernes mor bliver syg, begynder de at opdigte og fortælle hinanden historier om soldatens liv som en slags eskapisme fra den ubarmhjertige realitet, at deres egen mor er ved at dø.

Patricia beskriver som voksen sin søsters fortælleevne således for datteren Bill:

“det hun gjorde, var at hun kunne tage noget der var dødt, eller endda en der var død, altså, jeg mener, ikke vores forældre eller en virkelig person, en vi kendte, sådan var det ikke. Jeg mener en anonym person man ikke kunne vide noget om, en som ingen længere havde nogen reel chance for at vide noget om. Eller også kunne hun tage noget der lå som noget dødt, en dødvægt, inden i dig, jeg mener i mig, og så kunne hun give det en historie, en stemme. Og så holdt det døde op med at være en dødvægt, det blev levende, og fordi det gjorde det, begyndte det at bære sig selv. Og bagefter virkede hvad det end var ikke længere så håbløst.

Hvordan spørger Bill uden at sige noget.

Jeg kan ikke forklare det bedre end at hun kunne tage noget kvast og ødelagt og finde på noget om det og dermed på en eller anden måde give det livet igen. Stadig ødelagt, men også ligesom besynderligt uødelagt.”

Som Ali Smith her beskriver, er fantasien og fortællingen en helende kraft, der gemmer på en evne til at kalde det menneskelige frem, hvor det ellers er fortrængt. Krigens væsen må netop være at fortrænge al medmenneskelighed, for hvordan kan man ellers forsvare at slå ihjel?

At fortælle menneskene (som en af Svend Åge Madsens bedste romaner hedder) bliver på den måde en håbefuldst handling, fordi håbet opstår der, hvor mennesker træder ind i det menneskelige sammen, lader sig bære af det fælles og deler sorger såvel som glæder. Og håb er der brug for i vores tid, hvor kriserne står i kø, og ufreden lurser. Afmægtigheden er til at tage og føle på for den enkelte, den er velbegrundet, men opgaven ligger i aldrig at forfalde til apati og resignation. Som det hedder i Nordahl Griegs udødelige digt “Kringesatt av fiender” fra 1936:

“Kanske du spør i angst,
udekket, åpen:
hvad skal jeg kjempe med,
hvad er mitt våpen?
Her er dit vern mot vold,

her er dit sverd:
troen på livet vårt,
menneskets verd.
For all vår fremtids skyld,
søk det og dyrk det,

dø om du må – men:

øk det og styrk det!”

Ligesom Grieg også måtte sande, da Anden Verdenskrig brød ud, at krigen ikke kunne vindes kun med ånd, står vi et lignende sted i dag. Men jeg tror ikke, man skal underkende betydningen af at bekæmpe dehumaniseringen, der ledsager krigen, med ånd. Forfattergerningen opdrager til at tage ansvar for at vise, at medmenneskeligheden findes, at den er mulig. For når alt kommer til alt, er medmenneskelighed så ikke forudsætningen for sammenhængskraften og den blivende fred? De færreste skriver vel i den tro, at det vil standse nogen krige. Vi skriver for at bevare håbet, holde håbet levende, selv i de mørkeste tider.

ABSTRACT

In a letter to a colleague, Henrik Pontoppidan describes the act of writing “first and foremost as a means of self-education”. In this piece, Danish novelist Anne Skov Thomsen interprets his view on writing in terms of her own authorship. In Thomsen’s understanding, Pontoppidan’s words serve as a moral imperative to never succumb to human laziness and reduce the literary characters to mere types. Instead, Thomsen argues, the author must seek to stay open and curious to each and every character’s inexhaustibility as a human being in a loyal way driven by humanity. In fact, humanity is the core value of literary craftsmanship as it is in the act of true compassionate humanity the author connects herself to the reader and the world. In a time haunted by war, the imperative to stay human seems even stronger and authors must take on responsibility to fight inhumanity in their writing as a peaceful means to strengthen human ties and maintain hope.

Anne Skov Thomsen er født i 1990. Hun debuterede i 2026 med romanen Præstens og er derudover oversætter og litteraturanmelder på Kristeligt Dagblad.

LITTERATURLISTE

- Nordahl Grieg: “Kringsatt av fiender” (“Til Ungdommen”), trykt første gang i tidsskriftet *Veien frem*, 1936
Johannes Lilleøre: *Kannibalen*, Gyldendal, 2023
Svend Åge Madsen: *At fortælle menneskene*, Gyldendal, 1989
Ali Smith: *Glyf*, oversat af Signe Lyng, udkommer på Turbine august 2026